

Ivalu

När Ivalu försvinner ger sig hennes lillasyster Pipaluk ut för att leta efter henne i det vidsträckta grönländska landskapet. Medan omgivningen tycks oberörd av försvinnandet väcks minnen av systrarnas gemensamma upplevelser till liv. Ledsagad av en korp och med den grönländska myten om Havets moder som följeslagare närmar sig Pipaluk en smärtsam sanning.

Den visuellt suggestiva kortfilmen är baserad på Morten Dürrs och Lars Hornemans grafiska roman med samma namn och nominerades 2023 till en Oscar för bästa kortfilm.

Rek för åk 7 t.o.m. gymnasiet

INTRODUKTION

Med ett poetiskt och visuellt starkt berättande skildrar regissörerna Anders Walter och Pipaluk K. Jørgensen ett barns sökande efter sin försvunna syster, men också efter en förståelse av en verklighet som de vuxna inte förmår sätta ord på.

Genom att låta det grönländska landskapet, den lokala mytologin och barnets inre föreställningsvärld samspela gestaltar filmen erfarenheter som är svåra att uttrycka i ord. Ivalu är en berättelse om syskonkärlek, utsatthet och förlust, men också om det ansvar vi har för våra medmänniskor och om konsekvenserna av att inte ingripa.

Handledningen behandlar filmens ämnestematik, men också *hur* den berättar och hur filmen är förankrad i både verklighet och mytologi.

HANDLING

Observera att referatet avslöjar filmens slut.

När Pipaluk vaknar en morgon är hennes storasyster Ivalu försvunnen. Flickornas pappa tycks inte särskilt bekymrad och Pipaluk börjar på egen hand leta efter sin syster. Hon söker på platser där hon och Ivalu brukar vistas, men ingenstans står systern att finna.

En korp som först uppenbarat sig i en dröm leder Pipaluk ut i det grönländska landskapet. Under vandringen återupplever hon minnen av sin syster. Vi får ta del av deras lekfulla och kärleksfulla relation, men också av situationer vars innebörd Pipaluk först nu börjar förstå.

I en återblick berättar Ivalu om Havets moder, en mytologisk gestalt som lever på havets botten. När människor handlar illa rubbas tillvarons balans och någon måste bege sig ner till henne för att reda ut hennes tilltrasslade hår. Ivalu uttrycker också en önskan om att Pipaluk ska bo hos deras aanaa (mor- eller farmor), för att skydda henne från det hon själv har upplevt.

Genom de alltmer smärtsamma minnesbilderna framträder sanningen om de sexuella övergrepp som flickornas pappa har utsatt Ivalu för. Filmen låter oss förstå att Ivalu har gett sig ut med båten och gett sig ner i havet.

Samtidigt som Pipaluk försöker förstå vad som har hänt förbereder sig samhället för ett besök av den danska drottningen.

I filmens avslutande berättarröst vänder sig Pipaluk återigen till Ivalu och berättar att hon hade Ivalus nationaldräkt, som aanaa sytt in åt henne, under drottningens besök. Hon säger att hon fortfarande kände doften av sin systers parfym i dräkten.

Pipaluk säger också till Ivalu att hon inte längre bor kvar hemma. Och att hon och korpen är de enda som vet var Ivalu finns.

ÖVERGREPP, TYSTNAD & ANSVAR

Ett barns trygghet är beroende av de vuxna i dess närhet. När den som ska erbjuda trygghet och omsorg också är den som utsätter barnet för övergrepp uppstår en särskilt svår situation.

Sexuella övergrepp inom familjen kan vara särskilt svåra att berätta om. Känslor av rädsla, skuld, skam och lojalitet kan göra det svårt för den utsatta att söka hjälp.

- Hur reagerar pappan på att Ivalu har försvunnit? Hur förändras vår förståelse av hans reaktion under filmens gång?

- Varför tror du att Ivalu har svårt att berätta för Pipaluk om det hon varit med om?

- Hur försöker Ivalu skydda sin lillasyster?

I filmen synliggörs den tystnad som omger Ivalu. Filmen antyder att det finns människor i flickornas närhet som skulle kunna ana vad som pågår, men som inte ingriper.

- Vad i filmen antyder att flickornas mor- eller farmor känner till Ivalus utsatthet? Vad vet vi och vad får vi själva tolka?

- Vad kan hindra en människa från att ingripa när någon annan far illa?

- Vilket ansvar har människor som misstänker att ett barn utsätts för övergrepp?

Samtidigt som Pipaluk letar efter sin syster riktas omgivningens uppmärksamhet mot den danska drottningens besök. Genom att låta händelserna pågå parallellt ställer filmen det kollektiva firandet mot den enskilda människans utsatthet. Ett samhälle – eller en familj – kan utåt sett framstå som välfungerande samtidigt som människorna där far illa.

Enligt FN:s barnkonvention har alla barn rätt att skyddas mot fysiskt och psykiskt våld, sexuella övergrepp och andra former av utnyttjande. Barn har också rätt att bli lyssnade på och att få stöd i sin återhämtning efter ett övergrepp.

Ivalu försöker själv ta ansvar för sin lillasysters trygghet. Det är emellertid ett ansvar som aldrig borde ha vilat på hennes axlar. Filmens tragiska utgång påminner om vikten av att barn som utsätts för övergrepp får tillgång till trygga vuxna och professionell hjälp.

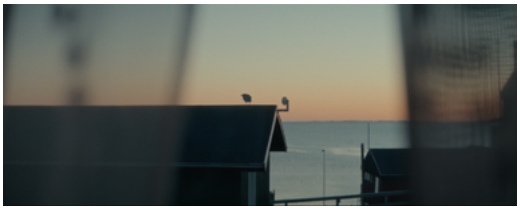

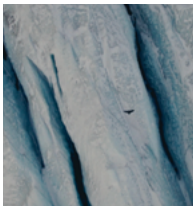

LANDSKAP, GEOGRAFI & ISOLERING

En films geografiska miljö kan ha betydelse långt utöver att utgöra en fysisk plats för berättelsen. Landskapet kan skapa förutsättningar för handlingen, påverka karaktärernas livsvillkor och gestalta känslor och konflikter.

Grönland, eller Kalaallit Nunaat på grönländska, är världens största ö och en självstyrande del av det danska riket. Merparten av landets yta täcks av inlandsis och befolkningen lever huvudsakligen i städer och mindre samhällen längs kusterna. Avstånden mellan olika samhällen är ofta stora och det finns inget sammanhängande vägnät som förbinder dem.

I *Ivalu* är det grönländska landskapet inte bara en fond mot vilken berättelsen utspelar sig, utan en aktiv del av filmens dramaturgi. De vidsträckta vyerna, bergen, havet och de karga stenformationerna förstärker upplevelsen av Pipaluks ensamhet. Ju längre bort från bebyggelsen hon kommer, desto närmare kommer hon de minnen som hon behöver konfronteras med.

- Vilka känslor väcker landskapsbilderna?

- Hur förändras naturen och färgskalan under Pipaluks vandring? Hur samspelar förändringarna med hennes känslomässiga utveckling?

Geografisk isolering och social isolering är inte nödvändigtvis samma sak. I ett litet samhälle där människor känner varandra kan det finnas en stark gemenskap och en närhet mellan människor. Samtidigt kan det vara svårt att undkomma social kontroll eller att söka stöd utanför den närmaste kretsen. Pipaluk befinner sig i en miljö där nästan alla tycks känna varandra, men där hon ändå lämnas ensam i sitt sökande.

- Vilka möjligheter och begränsningar kan det innebära att växa upp i ett litet samhälle respektive i en storstad?

- Hur hade berättelsen förändrats om den utspelade sig i en svensk storstad? Vad hade gått förlorat och vad hade kunnat bevaras?

Naturen i filmen är inte bara en plats som betonar ensamhet och utsatthet – utan också en plats för systrarnas gemensamma minnen, deras frihet och deras närhet till varandra. Utanför hemmets väggar uppstår ett utrymme där de kan leka, samtala och för en stund vara sig själva. På så sätt rymmer landskapet flera till synes motstridiga betydelser. Det kan vara både hotfullt och tryggt, både ödsligt och fyllt av liv. Hemmet, som vi vanligtvis förknippar med trygghet, är däremot en plats för fara.

- En öppen plats kan kännas instängd och en ödslig plats kan kännas trygg. Vad är det som avgör hur vi upplever en plats?

• Hur ser din relation till naturen ut? Känner du dig trygg ute i nauren? Varför / varför inte?

Genom landskapet, språket och mytologin är berättelsen förankrad i ett specifikt kulturellt sammanhang. Samtidigt är de mekanismer som filmen synliggör – övergrepp, maktmissbruk, tystnad och vuxenvärldens svek – inte begränsade till en viss kultur eller geografisk plats.

• Vilka delar av berättelsen är specifikt förankrade i den grönländska kulturen och geografin? Vilka skulle kunna utspela sig var som helst?

• Hur kan film ge oss en inblick i andra människors livsvillkor utan att en enskild berättelse får representera en hel kultur?

• Är det lättare att upptäcka ett samhälles brister när vi betraktar det utifrån än när vi själva är en del av det?

Fördjupningsuppgift
Undersök Grönlands geografi, historia och relation till Danmark. Vilka språk talas på Grönland? Hur ser landets politiska självstyre ut? Vilken historisk och kulturell betydelse har den danska närvaron haft? Får drottningens besök i filmen ytterligare betydelser när ni känner till den historiska kontexten?

FILMISKT BERÄTTANDE

Ivalu har inte en kronologisk berättarstruktur. Pipaluks vandring i nuet varvas med återblickar till systrarnas gemensamma upplevelser. Platserna hon besöker fungerar som ingångar till minnen som successivt förändrar innebörden av det vi tidigare har sett.

Filmen börjar närmast som en gåta: en person har försvunnit och vi vill veta var hon befinner sig. Efter hand förskjuts berättelsens centrala fråga från var Ivalu är till varför hon är borta.

• Hur hjälper klippningen oss att skilja mellan nutid, minnen och drömmar?

• Hur förändras återblickarnas stämning under filmens gång?

• Vad händer med vår upplevelse av en tidigare scen när vi senare får ny information?

• Vilken effekt får det att filmens mest smärtsamma händelser till stor del gestaltas genom antydningar?

• Hur hade filmen fungerat om alla händelser hade presenterats i kronologisk ordning?

Filmens ljudbild består bland annat av naturens ljud, musik, dialog och Pipaluks berättarröst. Genom berättarrösten, en så kallad voice-over, får vi tillgång till tankar och känslor som hon inte delar med människorna i sin omgivning.

Medan tystnaden mellan filmens karaktärer kan förstås som ett uttryck för avstånd och oförmåga att kommunicera, skapar berättarrösten en närhet mellan Pipaluk och oss som åskådare.

• Vem upplever du att Pipaluk riktar sig till när hon talar genom berättarrösten?

• Bildperspektivet skiftar. Ibland befinner sig kameran i höjd med Pipaluk. Ofta är den högt upp i luften. Resonera kring varför!

• Hur samspelar musiken med bilderna? Förstärker den bildernas känslomässiga innehåll eller tillför den något annat?

• Vilka ljud från naturen lägger du märke till? Vad tillför de?

• Hur använder filmen tystnad som ett berättarverktyg?

Tips!
Välj en kort sekvens ur filmen och se den först utan ljud. Lyssna därefter på samma sekvens utan att titta på bilderna. Beskriv vilka känslor, föreställningar och förväntningar som uppstår i respektive version. Diskutera sedan hur bild och ljud tillsammans skapar sekvensens betydelse.

MYTOLOGI & SYMBOLIK

Myter är berättelser genom vilka människor i olika tider och kulturer har försökt förstå sin omvärld och sin plats i den. De kan gestalta relationen mellan människan och naturen, men också frågor om moral, ansvar, liv och död.

I filmen återkommer den grönländska myten om Havets moder, Sassuma Arnaa. Myten finns i olika versioner och handlar bland annat om människans ansvar för att upprätthålla balansen i tillvaron.

När människor bryter mot gemensamma regler eller handlar respektlöst fastnar havets djur i Havets moders hår och blir otillgängliga för jägarna. En andlig vägledare måste då bege sig ner till henne för att reda ut håret och återställa balansen.

• Hur tolkar du berättelsen om Havets moder?

• Varför tror du att just den myten har fått en så central plats i filmen? Vad skulle det tilltrasslade håret kunna symbolisera i relation till flickornas situation?

I många berättelser och myter ger sig huvudpersonen ut på en resa för att finna något, lösa en uppgift eller återställa en ordning som har gått förlorad. Resan innebär ofta både en fysisk förflyttning och en inre förändring.

Pipaluk söker efter sin syster, men under vandringen förändras också hennes förståelse av sitt eget liv.

• Vilken betydelse tillskriver du korpen? Är den en del av naturen, en förbindelse till Ivalu eller en gestaltning av Pipaluks inre?

• Vilka likheter finns mellan Pipaluks resa och resan i berättelsen om Havets moder?

• Vad är skillnaden mellan det Pipaluk söker efter och det hon till slut finner?

Även färger, kläder och föremål kan bära symboliska betydelser. Ivalu använder sig bland annat av den röda färgen och konfirmationen för att skapa visuella och tematiska samband.

• När förekommer den röda färgen i filmen? Vilka associationer väcker den?

• Vilken funktion har konfirmationen i berättelsen?

Filmens poetiska och mytologiska uttryck gör det möjligt att närma sig en svår verklighet utan att gestalta den enbart genom realism. Konsten kan ge form åt erfarenheter som är svåra att sätta ord på, men också skapa ett utrymme för åskådaren att själv känna, reflektera och tolka.

• Vad kan en fiktiv berättelse förmedla som en dokumentärfilm eller en faktatext inte förmedlar på samma sätt?

En liten Pipaluk i ett vidsträckt fruset landskap. Vem ser och vakar över henne?

LITTERÄR FÖRLAGA

Läs *Ivalu* av Morten Dürr och Lars Horneman – den grafiska roman som ligger till grund för filmen. Jämför hur filmen respektive romanen använder bilder, färger, berättarperspektiv och tomrum för att gestalta samma berättelse.

Produktionsuppgifter

Originaltitel: Ivalu
Regi: Anders Walter, Pipaluk K. Jørgensen
Land: Danmark/Grönland 2023
Speltid: 17 min
Tal: grönländska Text: svenska
Tillgängliga format: VOD

Bokning

Smorgasbord Picture House
log@smorgasbordpicturehouse.se

Mer film i skolan:
www.smorgasbordpicturehouse.se/film-i-skolan

VIKTIGA LÄNKAR

Information & stöd för barn och unga:

Bris – information och stöd för barn och unga som befinner sig i en utsatt livssituation. www.bris.se

UMO – om sexuella övergrepp, samtycke, kroppslig integritet och psykisk hälsa. www.umo.se

Mind – information och samtalsstöd vid psykisk ohälsa och självmordstankar. www.mind.se

Barn och unga som behöver stöd kan också vända sig till skolans elevhälsa, en ungdomsmottagning eller socialtjänsten.

Mer kunskap:

Stiftelsen Allmänna Barnhuset – Dags att prata om. Kunskap och pedagogiskt material om sexuella övergrepp mot barn, med särskild handledning för skolpersonal. www.dagsattprataom.se

Barnafrid – nationellt kunskapscentrum för våld mot barn vid Linköpings universitet. www.barnafrid.se

UNICEF Sverige – om FN barnkonvention och barns rättigheter. www.unicef.se